

MÜLKİYET

anlayışını yansıttak şekilde ve eşya hukuku perspektifi dışına taşınarak incelenmiştir. Günümüz hukuk eserlerinde ise bu konu gayri menkul mülkiyetiyle sınırlı olarak ele alınır; önce mâlikin hukukî muamelelerinden doğan takyidler ve kanunî takyidler şeklinde iki gruba ayrılır, ikinci gruptakiler de kamu hukukuna dayanan takyidler ve özel hukuk takyidleri tarzında tasnif edilir (Oğuzman – Seliçi, s. 490-543).

İslâm hukukunda mülkiyet hakkının eşya üzerinde sağladığı mutlak yetki ile bu hakka getirilen sınırlamalar arasındaki dengeyi keyfiyetinde dair değerlendirmeler bu hakkın karakteriyle ilgili bazı tartışmaların da hareket noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda fıkıhta benimsenen mülkiyet anlayışının mutlak ve ferdiyetçi bir hak mı, sosyal bir görev mi (fonksiyon) yoksa sosyal görevi / fonksiyonu olan bir hak türü mü olduğu günümüz araştırmacılarınca tartışılmaktadır. Bazı şarkiyatçıların çalışmalarının da etkisiyle fıkıhta mülkiyet hakkının ferdiyetçi ve mutlak olduğu görüşüne mukabil özellikle sosyalizmin ve Léon Duguit'nin tesirinde kalmış olan Arap yazarlarında mülkiyetin sosyal bir görev / fonksiyon olduğu anlayışı hâkimdir (Mustafa Sibâî, s. 166; Abdülhamîd Mütevellî, s. 115, 117; Ali el-Haffî, *el-Milkiyye*, s. 33-34; Abdüsselâm Dâvûd el-Abbâdî, I, 502-518). Literatürde daha geniş kabul gören ve mülkiyetin sosyal bir görev olmaktan çok sosyal görevler de içeren bir hak olduğunu savunan (Fethî ed-Dirînî, s. 73 vd.; Abdüsselâm Dâvûd el-Abbâdî, I, 526) teorinin dahi kendisini söz konusu etkinden tam olarak kurtaramadığı görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 79-80; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "nfk", "zqv" md.leri; *Müsned*, V, 72; Buhârî, "İlim", 9, 37, "Mezâlim", 33, "Büyü", 15, "Enbiyâ", 37; Müslim, "Kasâme", 29, "İmân", 226; İbn Mâce, "Ruhûn", 16; Ebû Davûd, "Büyü", 60; Tirmizî, "Fiten", 2; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbü'l-Kesb* (trc. Mustafa Baktır), İstanbul 1993, s. 45-52; Şâfiî, *el-Üm*, III, 265, 266; IV, 63; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, Kahire 1972, VI, 225-229; IX, 106; Hücvîrî, *Keşfü'l-maḥcûb* (nşr. Hüseyin Tesbîti), İslâmâbâd 1995, s. 28-32; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, Beyrut 1414/1993, XV, 21; XX, 170-177; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Aḥkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, I, 24-25; Kâsânî, *Bedâ'î*, V, 107; VI, 194, 263-264; VII, 31-33, 352; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, Kahire 1390/1970, V, 422; Şehâbeddin ez-Zencânî, *Taḥricü'l-fürûf 'ale'l-uşûl* (nşr. M. Edîb Sâlih), Beyrut 1987, s. 225; Kurtubî, *el-Câmi*, XVII, 238; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIV, 475; Şehâbeddin el-Karâfî, *el-Furûk* (nşr. Halîl Mansûr), Beyrut 1418/1998, III, 272, 364-366;

Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, İstanbul 1307, IV, 238; Osman b. Ali ez-Zeylâ, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313-15, III, 186, 263; V, 275; VI, 148; Bâbertî, *Şerhu'l-İnâye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), IX, 456; Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, III, 166-170; Tef-tâzânî, *et-Telvîḥ* (nşr. M. Adnân Derviş), Beyrut 1419/1998, II, 301, 346; Bedreddin ez-Zerke-şî, *el-Mensûr fi'l-kavâ'id* (nşr. Teysîr Fâik Ahmed Mahmûd), Küveyt 1402/1982, III, 221; İbn Receb, *el-Kavâ'id*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), s. 195-196; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Zakir Kadîrî Ugan), İstanbul 1989, II, 320-324, 332; Bedred-din Simâvî, *Câmi'u'l-fuşûleyn*, Kahire 1300, II, 286; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), V, 275; VIII, 18; IX, 456-457, Rassâ', *Şerhu Hudûdî 'İbn 'Arafê*, Tunus 1350, s. 344, 466; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, V, 278; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuḥfetü'l-muḥtâc*, Kahire, ts. (Dârü'l-ihyâ't-türâsî'l-Arabî), VI, 272; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ'*, IV, 403; VI, 373, 374; Ahmed b. Muhammed el-Hamevî, *Çamzü 'uyûnî'l-beşâ'ir*, Beyrut 1405/1985, III, 225, 461; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), VI, 269; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXVII, 169; Leknevî, *Kamerü'l-aqmâr*, İstanbul 1310, II, 217; *Mecelle*, md. 26, 369, 789, 819, 837, 902, 1163, 1164, 1169, 1174, 1191, 1192, 1194, 1197, 1198, 1219, 1234, 1235, 1241, 1248; Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân*, md. 11; Ali Haydar, *Dürrerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 767; III, 221, 228, 431-440, 446, 457-459, 489, 524; Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi*, İstanbul 1946, s. 81-85; Ebülulâ Mardin, *Kat Mülkiyeti*, İstanbul 1948, s. 13, 15, 18; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak fi'l-fikḥi'l-İslâmî*, Beyrut 1953-54, I, 30, 31; Ferit Hakkı Saymen – H. Kemal Elbir, *Türk Eşya Hukuku Dersleri*, İstanbul 1963, s. 217, 226, 228, 340, 360; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Medḥalü'l-fikḥiyyü'l-âm*, Dimaşik 1967-68, I, 239 vd., 251; M. Rodinson, *İslamiyet ve Kapitalizm* (trc. Orhan Suda), İstanbul 1969, s. 54-57, 237, 242, 261; Adnan Güriz, *Teorik Açından Mülkiyet Sorunu*, Ankara 1969, s. XIV, XV, 18-19, 21-23, 37, 43, 46, 52, 62, 66, 135, 313-314; P. J. Proudhon, *Mülkiyet Nedir?* (trc. Vedat Gülşen Üretürk), İstanbul 1969, s. 59-63; F. Challaye, *Mülkiyetin Tarihi* (trc. Turgut Ay-tuğ), İstanbul 1969, s. 55; Mevdûdî, *İslamda Top-rak Mülkiyeti* (trc. Mehmet Yaşar Şahin), İstanbul 1972, s. 7-12; Jale G. Akipek, *Türk Eşya Hukuku*, Ankara 1973, II, 4-8, 11, 78; Mustafa Si-bâî, *İslâm Sosyalizmi* (trc. A. Niyazoğlu), İstanbul 1976, s. 163, 166, 167, 176, 188; Hüseyin Ha-temi, "Eski Hukukumuzda Mülkiyet Kavramı ve Medeni Kanun Dönemi ile Karşılaştırılması", *Medeni Kanununun Ellinci Yılı, Bilimsel Hafta, 15-17 Nisan 1976*, Ankara 1977, s. 205, 213, 214, 223; a.mlf., *İslam Açısından Sosyalizm*, İstanbul 1988, s. 305; Kemal Oğuzman – Özer Seliçi, *Eşya Hukuku*, İstanbul 1978, s. 1-28, 274-667; Ahmet Debbâğoğlu, *İslam İktisadına Giriş*, İstanbul 1979, s. 233-242; Muhammed Bâkur Sadr, *İslam Eko-nomî Doktrini* (trc. Mehmet Keskin – Sadettin Er-gün), İstanbul 1980, s. 292, 293, 357-360, 431-432, 472-473; Celal Yeniçeri, *İslâm İktisadının Esasları*, İstanbul 1980, s. 234-235, 281-283; a.mlf., *İslamda Devlet Bütçesi*, İstanbul 1984, s. 263-265; Muhammed Ebû Zehre, *İslamda Sosyal Dayanışma* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı – Osman Eskicioğlu), İstanbul 1981, s. 129, 133; Bülent Ta-hiroğlu, *Roma Hukukunda Mülkiyet Hakkının Sınırları*, İstanbul 1981, s. 47, 142, 150, 155-157; Bülent Köprülü – Selim Kaneti, *Sınırlı Aynî Hak-*

lar, İstanbul 1982-83, s. 3; Fethî ed-Dirînî, *el-Hak ve medâ sultânî'd-devle fi takyidih*, Beyrut 1404/1984, s. 46-50, 73 vd., 113, 150-151; Zahit İm-re, *Medeni Hukuka Giriş*, İstanbul 1986, s. 243; Hamza Aktan, *İslamda Madenlerin Hukuki Sta-tüsü*, Erzurum 1986, s. 40-41; Abdullah Muhtâr Yunus, *el-Milkiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye ve devrühâ fi'l-iktisâdî'l-İslâmî*, İskenderiye 1407/1987, s. 45-49; Abdullah b. Abdülazîz el-Muslih, *Ḳuyûdül-milkiyyeti'l-hâssa*, Beyrut 1408/1988, s. 103, 168, 192 vd.; Fahri Demir, *İslam Huku-kunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, An-kara 1988, s. 159-161, 165-169, 177, 198, 222-224; Mahmut Talegani, *İslâm ve Mülkiyet* (trc. Ahmet Saidoğlu), İstanbul 1989, s. 123, 127, 150-154; Abdülvedüd Muhammed es-Serîfî, *İstifâ'ü'l-hak bi-gayri kaḍâ' fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, İskenderiye, ts. (Matbaatü tekaddüm), s. 55-57; Abdülhamîd Mütevellî, *el-İslâm ve mebâdî'ü ni-zâmî'l-hükm*, İskenderiye, ts. (Münşeatü'l-ma-ârif), s. 115, 117; Ali el-Haffî, *el-Milkiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1990, s. 33-34; a.mlf., *Aḥkâmü'l-mu'âmelâti's-şer'iyye*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikrî'l-Arabî), s. 37-39; Hayred-din Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstan-bul 1991, III, 28-32, 55, 68; Hasan Hacak, *İslâm Hukukunda İrtifak Hakları ve İlgili Kavramla-rın Gelişimi* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 11-22, 72; a.mlf., *İslâm Hu-kukunun Klasik Kaynaklarında Hak Kavramı-nun Analizi* (doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bi-limler Enstitüsü, s. 89-90, 147-151, 160; Abdüs-selâm Dâvûd el-Abbâdî, *el-Milkiyye fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, Beyrut 1421/2000, I, 275, 276, 294, 295, 314-317, 319-321, 354, 357, 384, 458-460, 491, 495, 502-518, 526; II, 23, 25-27, 33, 82-83, 110, 129, 150, 151; III, 32-34; Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 2001, s. 353, 355, 362-366; H. Mehmet Günay, *İslam Huku-kunda ve Osmanlı Uygulamasında Kamu Mal-ları*, İstanbul 2001, s. 96; Halit Çaliş, *İslâm Hu-kukunda Özel Mülkiyet ve Sınırlamaları*, Kon-ya 2004, s. 47, 63; Ömer Lütfi Barkan, "İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İm-paratorluğunda Aldığı Şekiller, (II)", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, VII/1, İstanbul 1941, s. 175.

HASAN HACAK

MÜLKİNÂME

(bk. TEMLİKNÂME).

MÜLLER-WIENER, Wolfgang
(1923-1991)Alman mimarlık tarihçisi
ve arkeologu.

Gotha yakınlarındaki Friedrichswerth'te doğdu. Orta öğreniminin ardından yeni başlayan II. Dünya Savaşı sebebiyle aske-re alındı ve askerliğini deniz kuvvetlerinde yaptı (1940-1946). Savaşın sonra Karlsruhe Teknik Üniversitesi'nde mimarlık oku-du; K. Wulzinger, O. Reuhter ve A. Tschira gibi hocalardan yapı tarihi dersleri aldı.

1951'de okulunu ve 1954'te Baden'deki erken sanayi yapılarıyla ilgili olarak hazırladığı doktora tezini tamamladı. 1952 yılından itibaren Suriye'de bazı arkeoloji kazılarına katıldı. 1955-1956'da kazandığı bir bursla Yakındoğu, İtalya ve Yunanistan'ın antik yerleşmelerine B. Andreae, E. Berger, J. Schafer, O. Lendle ve W. Nagel'le birlikte çıktıkları uzun bilimsel geziler yaptı.

1956'da İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne uzman olarak tayin edildi; 1962 yılına kadar kaldığı şehrin tarihî yapılarını ve topografyasını yakından inceleme fırsatı buldu. 1962-1967 yılları arasında yürüttüğü Kahire'deki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün ikinci müdürlüğü sırasında şehrin tarihî dokusunu inceledi ve aynı zamanda Türkiye'deki araştırmalarını sürdürdü. 1965'te okuduğu üniversitede doçent, 1967'de profesör oldu. 1976'da Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün müdürlüğüne tayin edilerek tekrar İstanbul'a geldi ve 1988 yılında emekli oluncaya kadar bu göreve devam etti. 1976-1986 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü'nde mimarlık tarihi dersleri verdi. Bu sırada Milet ve Priene kazılarını yürüttü ve Batı Anadolu'daki Selçuklu ve Beylikler devri mimarisine ilgilendi. Emekli olduktan sonra Almanya'ya dönerek Darmstadt ve Frankfurt üniversitelerinde hocalık yapmayı sürdürmekle birlikte Türkiye ile alâkasını kesmeyip gerek yönettiği kazılar gerekse basılmış halini göremediği İstanbul Limanı hakkındaki son kitabı için sık sık geri geldi ve 25 Mart 1991'de İstanbul'da öldü. Birçok ödül sahibi olan ve çeşitli bilimsel kuruluşlara üye seçilen Müller-Wiener için *Istanbul Mitteilungen*'in XXXIX. cildi armağan olarak yayımlanmıştır (1989).

Eserleri. 1. *Burgen der Kreuzritter im Heiligen Land, auf Zypern und in der Ägäis* (München-Berlin 1966; İngilizce'si: *Castles of the Crusaders*, London - New

York 1966). Bodrum'dan Basra'ya kadar kırk beş civarında Haçlı kalesini inceler. 2. *Panionion und Melie* (Berlin 1967). Batı Anadolu'daki Panionion ve Melia kaleleri ve buralarda yapılan kazılar hakkındadır. 3. *Bildlexikon zur Topographie Istanbul. Byzantion-Konstantinopolis-Istanbul bis zum Beginn des 17. Jahrhunderts* (Tübingen 1977; Türkçe'si: *İstanbul'un Tarihsel Topografyası: 17. Yüzyıl Başına Kadar Byzantion-Konstantinopolis-Istanbul* [trc. Ülker Sayın], İstanbul 2001). Yazarın en önemli eseri olup İstanbul'un bütün tarihî yapılarını tek tek ele almaktadır. 4. *Istanbul-Zeyrek. Studien zur Erhaltung eines traditionellen Wohngebietes* (Hamburg 1982). Zeyrek ve Süleymaniye'nin eski dokusu ve bazı konakları üzerinedir. 5. *Griechisches Bauwesen in der Antike* (München 1988). Genel anlamda Antikçağ Grek yapı sanatına dair bir çalışmadır. 6. *Die Häfen von Byzantion-Konstantinopolis-Istanbul* (İstanbul 1994; Türkçe'si: *Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı* [trc. Erol Özbek], İstanbul 1998). Müller-Wiener'in ayrıca birçok kazı raporu, makalesi, tebliği ve Renate Schiele ile birlikte hazırladığı *Istanbul Alttag im 19. Jh.* adlı bir de fotoğraf albümü (İstanbul 1988) bulunmaktadır (eserleri için ayrıca bk. Dennert-Feld, sy. 41 [1991], s. 17-24).

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVI, 233; N. Ölçer, "Bir İstanbul Dostunun Ardından", *Cumhuriyet*, İstanbul 20 Nisan 1991; W. Schirmer, "Wolfgang Müller-Wiener", *Architectura*, XXI/1 (1991), s. 1-2; W. Koenigs, "In Memoriam Wolfgang Müller-Wiener", *Istanbul Mitteilungen*, sy. 41, Tübingen 1991, s. 13-16; M. Dennert - O. Feld, "Wolfgang Müller-Wiener Schriftenverzeichnis", a.e., s. 17-24; "Müller-Wiener, Wolfgang", *DBİst.A*, VI, 19.

FERUDUN ÖZGÜMÜŞ

MÜLTAN

Pakistan'ın
Pencap bölgesinde tarihî bir şehir.

İndus nehrinin kollarından Çinâb suyunun doğusundaki bir ovada Hint alt kıtasının Orta Asya'ya açılan güzergâhında bulunur. Mültan adı daha önce kullanılan Mulasthân'ın değişmiş şeklidir. Bilinen tarihi milâttan önce 326'da burayı istilâ eden Makedonyalı İskender'le başlamaktadır. V. yüzyıldan sonra Hindu Rai hânedanının hâkim olduğu şehrin müslümanlar tarafından fethi 94 yılında (712) Sind fâtihî

Muhammed b. Kâsım es-Sekâfi tarafından gerçekleştirildi. Ele geçirildiğinde burada Araplar'ın "altın evi" dedikleri çok zengin bir Hindu mâbedi bulunuyordu. Nâsır b. Velîd Ammânî'yi vali tayin eden Muhammed b. Kâsım, şehirden ayrılmadan önce halka eman vererek şehrin ticaret ve kültür hayatının canlanmasını teşvik etti. Ancak Hindular bir müddet sonra ayaklanıp aralıklarla sürdürdükleri savaşlar sonunda şehre tekrar hâkim oldular. Bunun üzerine Halife Ömer b. Abdülazîz, Hindu şeflerine haber göndererek İslâm'a girdikleri takdirde yerlerini koruyabileceklerini bildirdi. 313 (925) yılı civarında bölgeyi gezen Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, Vali Ebû Leheb Mürebbih b. Esed'den bahseder. Mes'ûdî'den otuz yıl kadar sonra buraya gelen İstahrî, Mültan'ın yerlilerle müslümanların birlikte dostça yaşadıkları müreffeh bir şehir olduğunu, İbn Havkal de 358'de (968-69), önemli bir kültür ve ticaret merkezi konumuna gelen Mültan'ın Abbâsî hâkimiyeti altında bulunduğunu söyler. 375 (985) yılında şehri gören Muhammed b. Ahmed el-Makdisî, buraya İsmâîlîler'in hâkim bulunduğunu ve halkın çoğunluğunun Şii olduğunu, hutbelerde Fâtımî halifesinin adının okunduğunu belirtmektedir.

Gazneli Mahmud Mültan'ı yedi günlük bir muhasaradan sonra zaptetti (396/1006) ve İsmâîlîler dışındaki halka eman verdi; şehrin hâkimi Karmatî Ebû'l-Fütûh Dâvûd b. Nasr Serendib'e kaçtı. Sultan Mahmud, mühtedi Hindu kumandanı Suhpal'ı (Nevasa-şah) yönetici olarak bırakıp şehirden ayrıldıysa da kısa bir süre sonra Suhpal irtidad ederek ayaklandı. Bunun üzerine Gazneli Mahmud, 398'de (1008) ve arkasından Ebû'l-Fütûh'un tekrar ele geçirmesi sebebiyle 400'de (1010) şehri zaptetti. Gazneliler devrinin sonlarına doğru İsmâîlîler zaman zaman Mültan'a hâkim olmak için harekete geçtilerse de bir başarı kazanamadılar. Nihayet 571'de (1175-76) Gurlular'dan Muizzüddin Muhammed b. Sâm bölgede kesin Sünnî hâkimiyetini tesis etti. Delhi Sultanlığı döneminin başlarında Mültan bölgesi, zamanla bağımsız bir idare kuran ve yirmi iki yıl hüküm süren Nâsırüddin Kabâce'nin idaresinde kaldı ve büyük bir ilerleme kaydederek özellikle Orta Asya'dan göç eden âlim ve sanatkarların katkılarıyla bölgenin en önemli ilim ve kültür merkezi haline geldi. 626 (1228) yılında Sultan İltutmış burayı eyalet merkezi yaptı. Şehir XIII. yüzyılın ikinci yarısında Moğol saldırılarına mâruz kaldı ve büyük tahribata uğrayarak ticarî ve kültürel

Wolfgang
Müller-Wiener